

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแสงพัน ตำบลแสงพัน
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
Guidelines for Developing Tourism Potential of Ban Salangpun
Community, Salangpun Sub-District, Lamplaimat District,
Buriram Province

ราเมศร์ พรหมชาติ

Ramate Promchat

อาจารย์สาขาวิชาการสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Lecturer, Program in Tourism and Hotel

Faculty of Management Sciences, Buriram Rajabhat University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนบ้านแสงพัน ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพ การท่องเที่ยวชุมชนบ้านแสงพัน ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก สันทนา กลุ่ม การเดินสำรวจ และการสังเกต แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านแสงพันมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ 1. ศักยภาพด้านวัฒนธรรมชุมชน มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชน ระหว่างชาวไทย - จีน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ชุมชน 2. ศักยภาพสินค้าและอาหารพื้นถิ่น เป็นสินค้าที่รองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ แคนตาลูป เมนูอาหารพื้นถิ่น คือ ลาบเปิดปีกกึ่ง พะแนงไก่บ้าน ต้มโคล้ง ซุปมะเขือปลอดสารพิษ เป็นต้น ถือได้ว่าเป็นเมนูที่สะท้อนความเป็นท้องถิ่น นับเป็นจุดเด่นที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว 3. ศักยภาพด้านสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ สถานีรถไฟบ้านแสงพัน ตลาดสายหยุด ศูนย์การเรียนรู้ไร่แสงจันทร์ ฉางข้าวโบราณ 100 ปี ไทย-จีน เป็นต้น สถานที่ทั้งหมดล้วนมีประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนเกิดเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน บ้านแสงพัน 3 แนวทาง ได้แก่ 1. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนด้าน ฝึกอบรมมัคคุเทศก์ชุมชน 2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนด้านการ ประชาสัมพันธ์ 3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนด้านการสร้างภา ศาธารณะจัดการท่องเที่ยวชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ, การท่องเที่ยวชุมชน, บ้านแสงพัน, จังหวัดบุรีรัมย์

ได้รับบทความ: 19 พฤษภาคม 2564; แก้ไขบทความ: 1 กรกฎาคม 2564; ตอรับตีพิมพ์: 29 กรกฎาคม 2564

Received: May 19, 2021; Revised: July 1, 2021; Accepted: July 29, 2021

Abstract

The purposes of this study were 1) to study the potential of Ban Salangpun community, Salangpun sub district, Lamplaimat district, Buriram province, and 2) to search for guidelines of developing tourism potential of this community. The researcher collected the data through In-dept Interview, Focus Group, Walk-in Survey, and Participatory Observation. The results revealed that Salangpun community has 3 tourism potentials: 1) community cultures, 2) local goods and food, and 3) tourist attractions. 1) The Potential of Community Cultures: The ancient people of this community were Thai-Chinese races. They settled there and their culture was the identity of the community. 2) The Potential of Local Goods and Food: The community's signature goods and food for the tourists were cantaloupe and: Larb Peking Duck, Panang local Chicken, Tom Klong, Organic Eggplant Soup, etc. They were important highlight in attracting tourists. 3) Lastly, Potential of Tourist Attractions: Salangpun train station, Saiyud market, Sangjun learning center, and an ancient 100 years old - Thai-Chinese barn, etc. All those places have had history and relation of community culture since the past time. These history and cultures become 3 guidelines for developing the tourism potential of this community: 1) guidelines for developing community tourism through guide training, 2) guidelines for developing public relation potential, and 3) guideline for building partners in community tourism management.

Keywords: Potential Development, Community Tourism, Ban Salangpan, Buriram Province

1. บทนำ

ชุมชนบ้านแสลงพัน ตำบลแสลงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ มีระยะห่างจากตัวเมืองบุรีรัมย์ประมาณ 19 กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอลำปลายมาศ 26 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดกับตำบลทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ชุมชนบ้านแสลงพันเป็นหมู่บ้านที่ติดทางรถไฟ ในอดีตมีการประกอบอาชีพเป็นพ่อค้ารับซื้อถ่าน ฟืน หนุ่น และข้าวเพื่อส่งขายบนรถไฟ เป็นจุดกระจายสินค้าจึงต้องการแรงงานเป็นอย่างมาก ปัจจุบันจุดขนส่งสินค้าขึ้นรถไฟ เพื่อนำไปขายตลาดในเมือง เช่น ไม้ผล ไม้ประดับ ข้าวสาร

อาหารแห้ง พืชผักและสินค้าตามฤดูกาล เป็นต้น จึงเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการกระจายรายได้ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวสะท้อนเอกลักษณ์ คือ สถานีรถไฟแสงพระ พันธ์ ตลาดสายหยุด สวนแคนตาลูป ฉางข้าวโบราณ 100 ปี และพิพิธภัณฑ์ชุมชน ที่สะท้อนความโดดเด่นทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน จากการสนทนากับผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน ผู้อาวุโส พบว่า ปัจจุบันชุมชนยังขาดการยกระดับวิถีวัฒนธรรมให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาสินค้า และการสร้างความพร้อมสู่การท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ชุมชนขาดการยกระดับวัฒนธรรมชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านแสงพระพันธ์มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ ประชาชนเชื้อสายจีนได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในอดีต จนเกิดเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของประชาชนเชื้อสายไทยและเชื้อสายจีน นอกจากนี้ยังมีตลาดสายหยุดที่เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่สะท้อนความเป็นวิถีวัฒนธรรมอย่างเรียบง่าย

2. ขาดความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า ชุมชนบ้านแสงพระพันธ์เป็นชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น สินค้าด้านการเกษตร ได้แก่ ผักปลอดภัย แคนตาลูป และงานหัตถกรรมฝีมือต่าง ๆ แต่ยังขาดการพัฒนาสินค้าให้สวยงามและตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

3. ขาดความพร้อมสู่การท่องเที่ยวชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านแสงพระพันธ์ยังขาดการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน แม้มีโครงการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี แต่ยังไม่เกิดการผลักดันให้กลายเป็นพื้นที่อย่างจริงจัง เช่น การพัฒนาพื้นที่ทำการเกษตร สถานีรถไฟบ้านแสงพระพันธ์ ฉางข้าว 100 ปี และตลาดสายหยุด เป็นต้น

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นความสำคัญค้นหาองค์ความรู้ชุมชน เพื่อพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและประชาชนในพื้นที่ในการค้นหาศักยภาพ ทูทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อท้องถิ่น พัฒนาศักยภาพให้กลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแสงพระพันธ์ ตำบลแสงพระพันธ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความร่วมมือที่ระหว่างชุมชน ภาครัฐ ภาควิชาการ ในการผลักดันชุมชนสู่การท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองทิศทางการพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการนำองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและเอกลักษณ์ของชุมชนมายกระดับให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนบ้านแสงพัน ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแสงพัน ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ หนังสือ ตำรา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการจัดเวทีระดมสมองค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแสงพัน ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) แบบเจาะจง 7 กลุ่ม ได้แก่ อาสาสมัครนักวิจัยชุมชน จำนวน 20 คน ประชาชนในชุมชนบ้านแสงพัน จำนวน 80 คน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ จำนวน 10 คน ผู้นำวิสาหกิจทางวัฒนธรรม จำนวน 10 คน ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 คน พระสงฆ์ 5 รูป หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลำปลายมาศ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนแสงพัน จำนวน 10 คน รวม 140 คน ซึ่งมีขั้นตอนในการศึกษา คือ 1. ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน 2. ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ สินค้าชุมชน และโบราณสถาน โบราณวัตถุ 3. ค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) พร้อมทั้งทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและหลากหลาย

4. สรุปผลการวิจัย

การท่องเที่ยวชุมชน จึงเป็นการใช้ทรัพยากรชุมชนให้เกิดประโยชน์ สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับสินค้าและบริการของชุมชน (พรรณธิดา เหล่าพงศ์ศักดิ์ ธนินทร์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ และ อารี ผสานสินธูวงศ์, 2562: 2) การวิจัยครั้งนี้จึงต้องวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแสงพัน เพื่อทำความเข้าใจรากฐานองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ สินค้าทางการเกษตร ตลอดจนประวัติความเป็นมาของชุมชน เพื่อค้นหาแนวทางพัฒนาท่องเที่ยวชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ศักยภาพชุมชนบ้านแสงพัน ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดเป็นรายได้ บ้านแสงพันมีวัฒนธรรมที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ ยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม คือการใช้ชีวิตบนพื้นฐานของความพอเพียง มีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และมีวัฒนธรรมที่สามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้จากวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การทำเกษตรปลอดภัย การมีประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นับเป็นเสน่ห์ของการท่องเที่ยว จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ชุมชนบ้านแสงพันมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ 1. ศักยภาพด้านวัฒนธรรมชุมชน 2. ศักยภาพสินค้าและอาหารพื้นถิ่น 3. ศักยภาพด้านสถานที่ท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้

1. ศักยภาพด้านวัฒนธรรมชุมชน พบว่า วัฒนธรรม เป็นการใช้ความรู้ ภูมิปัญญาและค่านิยมท้องถิ่น ตลอดจนเน้นอนุรักษ์และพัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของชุมชนไว้ ถึงแม้ว่าประวัติศาสตร์ชุมชนนั้น มิได้เกิดจากการเป็นเครือญาติกันทั้งหมดก็ตาม แต่เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและซึมซับกันโดยอัตโนมัติ มีการคิดค้นและพัฒนาความรู้ภูมิปัญญาจากการประกอบอาชีพของตนเองแล้วบอกต่อกัน ไปยังคนรุ่นสู่รุ่น (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552: 31-32) ศักยภาพที่สำคัญของชุมชนบ้านแสงพัน คือ มีประวัติศาสตร์ชุมชนในการตั้งถิ่นฐานของชาวจีน ในปี พ.ศ. 2460 พร้อมกับการก่อสร้างทางรถไฟจากจังหวัดนครราชสีมา – จังหวัดอุบลราชธานี ทำให้เกิดการขยายเมืองและการเติบโตทางเศรษฐกิจของอีสานมากขึ้น ในอดีตพื้นที่ริมทางรถไฟเป็นป่าขนาดใหญ่ล้อมรอบไปด้วยต้นจันทน์ จึงทำให้เรียกพื้นที่ดังกล่าวว่า “จันทน์หลังทางรถไฟ” เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2468 มีชาวจีนจำนวน 4 ครอบครัว คือ แซ่จิ๋ว แซ่เฮ้ง แซ่ซ่ง และแซ่เล่า ได้มาตั้งถิ่นฐานบริเวณสถานีรถไฟ เริ่มจากการสร้างกระท่อมเล็ก ๆ เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย (ดำรงค์ ฐานดี, 2544: 140) เนื่องจากในภาคใต้ของจีนมีการติดต่อกับต่างประเทศได้ง่าย ประกอบกับการทำมาหาเลี้ยงชีพยากลำบาก จึงทำให้พ่อค้าชาวจีนบางส่วนตั้งถิ่นฐาน ทำมาหาเลี้ยงชีพในพื้นที่อื่น ๆ ในภาคอีสาน โดยทำการค้าขาย จนเกิดเป็นกลุ่มพ่อค้าหาบเร่ หรือ พ่อค้ารายย่อย เข้ามาทำการค้าขายในบริเวณริมทางรถไฟ เนื่องจากมีความสะดวกต่อการขนส่งสินค้า อีกทั้งยังเป็นพื้นที่กระจายสินค้าขนาดใหญ่ ทำให้เศรษฐกิจของคนจีนเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ผู้คนจึงหลั่งไหลเข้ามาทำงานในพื้นที่แห่งนี้เป็นจำนวนมาก เพราะพื้นที่แห่งนี้มีความเจริญรุ่งเรือง มีดินที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ล้อมรอบไปด้วยต้นจันทน์ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ คือ “หนองหม” อยู่ทางทิศเหนือของสถานีรถไฟ สระ “เจ๊ก” ปัจจุบันมีการถมดินบริเวณกลางสระน้ำเป็นศาลเจ้าพ่อไทยลือ และ “สระหลวง” (สระสาธารณะ) คนที่เข้ามาประกอบอาชีพในบริเวณนี้ ส่วนใหญ่มาจากอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ และเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ในอดีตมีต้นแสงพันจำนวนมาก จึงเป็น

ที่มาของชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านแสงพัน” ชุมชนบ้านแสงพันมีการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยและชาวจีน จึงมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่ต่างกัน แต่ความแตกต่างทำให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมทั้งสองเชื้อชาติไทย จีน เช่น ประเพณีไหว้ผีบรรพบุรุษของไทยกับการไหว้บรรพบุรุษชาวจีน ทั้งสองประเพณีนี้ล้วนมีความใกล้เคียงกันและได้สะท้อนถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว การทำกิจกรรมทำให้ชาวไทยและชาวจีนได้เกิดการเรียนรู้ประเพณีซึ่งกันและกัน เกิดเป็นการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมที่เป็นประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ที่สำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านแสงพัน

2. ศักยภาพสินค้าและอาหารพื้นถิ่น พบว่า เมนูอาหารพื้นถิ่นแสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่เฉพาะ ผ่านภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และอาหารพื้นถิ่น ที่สะท้อนเห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะอาหารพื้นบ้าน ได้แก่ แกงอ่อม เอาะ อุ๋ หลาม ปั่น นึ่ง ปิ้ง ย่าง ก้อย คั่ว เป็นต้น เป็นวัฒนธรรมที่สื่อให้เห็นถึงการนำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาประกอบอาหาร มีการดัดแปลง แต่งเติมที่เหมาะสมกับสภาพบริบทความเป็นอยู่ของท้องถิ่น บางชุมชนพัฒนาเมนูอาหารกลายเป็นสินค้าและบริการของชุมชนก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ นอกจากนี้เมนูอาหารพื้นถิ่นยังเน้นความสัมพันธ์กับระบบนิเวศท้องถิ่น คติความเชื่อ และประสบการณ์หรือภูมิปัญญาในการคัดสรรอาหารของบรรพบุรุษ ซึ่งสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน คือ หากินตามฤดูกาล มีรสชาติของอาหาร “ขมนำ เผ็ดตามเปรี้ยวและฝาดตลอดตามธรรมชาติ” (อุทิศ ทาหอมและสุนันท์ เสนารัตน์, 2561: 21-22) สินค้าและเมนูอาหารพื้นถิ่นของชุมชนบ้านแสงพันที่จะใช้เป็นสินค้าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้แก่ 1. สินค้าทางการเกษตรแคนตาลูป 2. เมนูอาหารพื้นถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

1) สินค้าทางการเกษตรแคนตาลูป พบว่า ในปี พ.ศ. 2541 สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ได้เข้ามาส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ สร้างคนต้นแบบมาจำนวน 14 คน เพื่อใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการขยายแนวความคิด และเข้าใจองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดสรรพื้นที่เพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร พร้อมทั้งได้ส่งเสริมปลูกแคนตาลูป เพื่อขายทำรายได้ให้แก่ครอบครัว มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายมาศ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลำปลายมาศ องค์การบริหารส่วนตำบลแสงพัน และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มาให้ความรู้ในการทำเกษตรปลอดภัย การทำปุ๋ย และการปรับสภาพดินให้มีธาตุอาหารเพียงพอต่อความต้องการของพืช จนเกิดเป็นรายได้ของชุมชน คิดเป็นไร่ละ 80,000 บาท ปัจจุบันกำไรไร่ละ 23-30 บาท ขึ้นอยู่กับราคาในขณะนั้น ปัจจุบันชุมชนมีแหล่งพื้นที่ปลูกแคนตาลูป จำนวน 20 ไร่ มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย เช่น ตามร้านข้างถนนเส้นลำปลายมาศ นางรอง ขายส่งให้พ่อค้าคนกลาง ห้างสรรพสินค้าทวิกิจ จังหวัดบุรีรัมย์ และห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี (Big C) จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น

2) เมนูอาหารพื้นถิ่น เป็นอาหารที่ได้รับการถ่ายทอดจากภูมิปัญญามาเป็นระยะเวลานาน จนได้มีการปรับปรุง ดัดแปลง วัฒนธรรมการกิน การอยู่อาศัยให้สอดคล้องกับธรรมชาติ นำมาสร้างมูลค่าโดยการแปรรูปให้มีความแปลกใหม่ แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม จนกลายเป็นสินค้าที่เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน (อุทิศ ทาหอม สำราญ ฐระตา ชูลีพร บึงทอง และ คนศ วงษา, 2561: 53) อาหารเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่เป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิต อาหารจึงมีลักษณะของความแตกต่างไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของคนในยุคใหม่ สิ่งที่น่าสนใจของอาหารเป็นการสะท้อนให้เห็นคุณค่าและความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ และระบบนิเวศ อาหารไม่ใช่เพียงปัจจัยการดำรงชีวิตเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงสรรพคุณที่ตอบสนองด้านสุขภาพที่ดีอีกด้วย ชุมชนบ้านแสงพัน มีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ร้อยละ 90 คนในชุมชนส่วนใหญ่จะปลูกพืชผักไว้รับประทานภายในครอบครัว พร้อมทั้งนำไปจำหน่ายในชุมชนและตลาดรถไฟสายหยุด เพื่อเป็นรายได้แก่ครอบครัว เมนูอาหารส่วนใหญ่นิยมนำวัตถุดิบในชุมชนมาประกอบอาหาร เช่น ต้ม ผัด แกง ทอด น้ำพริก เป็นต้น จากคำบอกเล่าของ นางปัด ผาสสูงเนิน เล่าว่า “วัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหาร เช่น ไข่บ้าน เป็ด ผักต่าง ๆ ที่ปลูกภายในครัวเรือน ปลูกแบบปลอดสารพิษไม่ทำลายสุขภาพ หากจะใช้เป็นเมนูสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวก็จะใช้เมนูท้องถิ่น เช่น ลาบเป็ด พะแนงไก่ ต้มโคล้ง น้ำพริก เป็นต้น แต่เพียงจัดงานเสิร์ฟให้น่ารับประทานก็เท่านั้น” จากการจัดเวทีระดมสมองร่วมกับชุมชน พบว่าศักยภาพเมนูอาหารพื้นถิ่นของชุมชนบ้านแสงพันที่จะใช้รองรับนักท่องเที่ยว นั้น ได้แก่ ลาบเป็ดปักกิ่ง พะแนงไก่บ้าน ต้มโคล้ง ซุปมะเขือปลอดสารพิษ เป็นต้น วัตถุดิบที่นำมาใช้ในการประกอบอาหารล้วนมาจากชุมชนแทบทั้งสิ้น นอกจากนี้เมนูทั้งหมดยังสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนอีกด้วย

3. ศักยภาพด้านสถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งเป็นการนำเสนอวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย ชุมชนบ้านแสงพันมีสถานที่ที่น่าสนใจ ได้แก่ สถานีรถไฟบ้านแสงพัน ตลาดสายหยุด ศูนย์การเรียนรู้ไร่แสงจันทร์ ฌางข้าวโบราณ 100 ปี ไทย-จีน และพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น มีรายละเอียดดังนี้

1) สถานีรถไฟ พบว่า สถานีรถไฟบ้านแสงพันได้ถูกสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2462 เริ่มมีรถไฟเป็นรถไฟจักรไอน้ำ หรือรถไฟสายชีวิต นับเป็นเสน่ห์ของชุมชนที่สะท้อนเรื่องราววิถีชีวิต สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม สินค้าและอาหารของชุมชน สถานีรถไฟแสงพันในอดีตเป็นเพียงสถานีเล็ก ๆ จอดรับผู้โดยสารเดินทางไปสถานที่อื่น ๆ เช่น บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี นครราชสีมา กรุงเทพมหานคร เป็นต้น ใน

บริเวณพื้นที่รอบ ๆ จะเป็นทุ่งนาโล่งใหญ่ โดยเฉพาะฤดูกาลทำนาจะมีต้นข้าวที่เขียวชอุ่ม พร้อมทั้งมีบรรยากาศที่เย็นสบาย เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน จึงทำให้นักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมาถ่ายภาพบรรยากาศที่สวยงามบริเวณรอบสถานีรถไฟ ในอดีตพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งขนส่งสินค้าของพ่อค้าชาวจีนที่นำมาจัดจำหน่ายและรับซื้อสินค้าทางการเกษตรของชุมชน การที่มีชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานในชุมชนบ้านแสงพันนั้น เกิดขึ้นในช่วงเปิดทางรถไฟสายนครราชสีมา-อุบลราชธานี ปี พ.ศ. 2462 ทำให้พ่อค้าชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น (กลุ่มประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 2562: 77) ขณะเดียวกันในช่วงเวลา 2500-2503 รัฐบาลได้มีการส่งเสริมเศรษฐกิจจึงได้มีพ่อค้าชาวจีนเข้ามาตั้งร้านค้ารอบ ๆ อำเภอเมือง หรือ พื้นที่รอบนอกทั่วภาคอีสาน เพื่อขายสินค้าให้กับชาวบ้าน ขณะพ่อค้าบางคนตั้งโรงสีข้าวขนาดใหญ่เพื่อรับซื้อข้าวจากชาวบ้าน (ฤทธิพร พลบุญ, 2556: 124) สถานีรถไฟบ้านแสงพันจึงเป็นอีกหนึ่งสถานที่ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

2) ตลาดสายหยุด พบว่า ตลาดสายหยุดเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการสร้างสถานีรถไฟบ้านแสงพัน เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2462 ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าสถานีรถไฟบ้านแสงพัน เป็นสถานที่หนึ่งที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตชุมชนบ้านแสงพัน ในช่วงเวลา 05.00-06.00 น. มีนักเรียนมารอขึ้นรถไฟไปโรงเรียนในอำเภอลำปลายมาศ และเวลา 06.00-08.00 น. จะมีพ่อค้า แม่ค้ามารวมตัวกัน เพื่อจะนำสินค้าไปขายใน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จึงกลายเป็นตลาดที่เกิดการรวมตัวในระยะเวลาสั้น ๆ และในช่วงเวลา 08.00 น. เป็นต้นไปพ่อค้า แม่ค้าจะขึ้นรถไฟเพื่อนำสินค้าไปขายยังตัวเมืองบุรีรัมย์ จึงกลายเป็นที่มาของคำว่า “ตลาดสายหยุด” ซึ่งสินค้าส่วนใหญ่ที่นำมาวางขาย ได้แก่ แป้ง ไข่ เนื้อหมู กุ้ง หอย ปู ปลา ผักบุ้ง มะเขือ น้ำเต้า ลูกฟัก บวบเหลี่ยม ผักกวางตุ้ง ผักกระถินอ่อน แตงโม พริกขี้หนูสวน สายบัว แก้วมังกร มะนาว มะขามเปียก พริกแห้ง พริกป่น ข้าวคั่ว ขนมะทอด กะหรี่ปั๊บบนมะม่วงแปบ เป็นต้น เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ซื้อไปประกอบอาหารภายในครัวเรือน ฉะนั้นชุมชนบ้านแสงพันจึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาพื้นที่ตลาดสายหยุดให้กลายเป็นจุดถ่ายภาพ และจุดท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านแสงพัน

3) ศูนย์การเรียนรู้ไร่แสงจันทร์ พบว่า เป็นพื้นที่สำคัญในการนำเสนอองค์ความรู้การทำเกษตรปลอดภัย และการใช้พลังงานทางเลือกในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งเป็นพื้นที่ 1 ใน 7 ของประเทศ ที่นำพลังงานโซลาเซลล์แทนการใช้ไฟฟ้าในการสูบน้ำบาดาลขึ้นมาใช้เพื่อการเกษตรแบบครบวงจร โดยมีนายสำราญ ปวงสุข และนางจันทร์ ปวงสุข เป็นผู้ดูแล โดยมีการปลูกพืชผลทางการเกษตร ได้แก่ แคนตาลูป ผักชีฝรั่ง มะนาว ตะไคร้ เป็นต้น เพื่อส่งออกตามห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ ในตัวเมืองบุรีรัมย์ และศูนย์การเรียนรู้

ไรแสงจันทร์ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน และเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ให้สถานศึกษาที่สนใจการวางระบบน้ำเพื่อการเกษตร การทำเกษตรผสมผสาน การทำเกษตรทางเลือก การใช้พลังงานทดแทน เป็นต้น

4) ฉางข้าวโบราณ 100 ปี ไทย-จีน ในอดีตมีพ่อค้าชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานบริเวณหลังสถานีรถไฟ เพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้าทางการเกษตรไปขายในกรุงเทพมหานคร ฉางข้าวโบราณได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นการเก็บข้าวเปลือกที่พ่อค้าชาวจีนรับซื้อจากชาวบ้านและพื้นที่ใกล้เคียง ฉางข้าวโบราณเป็นประวัติศาสตร์การซื้อขายสินค้าระหว่างชุมชนกับพ่อค้าชาวจีน ดังนั้นฉางข้าวโบราณ 100 ปี ไทย-จีน ได้ถูกนำเสนอจากชุมชนเป็นสถานที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่แสดงให้เห็นความเป็นมาของผู้คนในท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา การดำเนินชีวิตของผู้คนในอดีต จึงนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่งด้วย ดังนั้นการยกระดับฉางข้าวโบราณ 100 ปี ไทย-จีน โดยการปรับปรุงทัศน ทำป้ายประวัติศาสตร์ความเป็นมาสะท้อนวิถีชีวิตชุมชน เพื่อเป็นสถานที่สำคัญสำหรับให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้

5) พิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านแสงพัน พบว่า พิพิธภัณฑ์ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่นำเสนอการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่ในอดีต เช่น อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับผู้คนในอดีต นิทานเรื่องเล่า เป็นต้น ซึ่งพิพิธภัณฑ์บ้านแสงพันมีอุปกรณ์โบราณ จำนวน 2,000 ชนิด ได้ถูกเก็บรวบรวมให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ชุมชนจึงเป็นสถานที่แสดงเรื่องราวของท้องถิ่นใช้จัดแสดงวัตถุหรือของตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ชุมชนประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการ ดังนี้ 1. จัดแสดงวัตถุหรือของตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ 2. ดำเนินการโดยบุคคลหรือคณะบุคคลที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น 3. งบประมาณในการดำเนินการเริ่มต้นเป็นของบุคคลหรือคณะบุคคลในท้องถิ่น 4. สถานที่จัดแสดงตั้งอยู่ในท้องถิ่น (ศักดิ์ชาย ลีक्षा, 2555: 2) ดังนั้นชุมชนบ้านแสงพันได้รวบรวมข้าวของเครื่องใช้ในอดีตมาจัดแสดงในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ ดังนั้นจึงเป็นการสะท้อนถึงศักยภาพและความพร้อมที่จะนำเสนอชุมชนตนเองให้กับนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน

4.2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแสงพัน ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

การท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือในการวางรากฐานทางด้านเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยให้ชุมชนได้นำทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา เพื่อสร้างสิ่งดึงดูดให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว (Rafi, F., & Herdiansyah, H., 2020: 166) จากการจัดเวทีระดมสมองกับผู้มีส่วนได้เสียส่วน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ประชาชนบ้านแสงพัน

เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอลำปลายมาศ และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลแสงพัน เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแสงพัน จนเกิด 3 แนวทาง ได้แก่ 1. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนด้านฝึกอบรมมัคคุเทศก์ชุมชน 2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนด้านการประชาสัมพันธ์ 3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนด้านการสร้างภาคีสาธารณะจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนด้านฝึกอบรม

มัคคุเทศก์ชุมชน มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ให้บริการนำเที่ยวในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้ที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคล โดยได้รับค่าตอบแทน แบ่งได้ดังนี้ 1. มัคคุเทศก์นำเที่ยวนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นมัคคุเทศก์ในธุรกิจนำเที่ยวประเภทการท่องเที่ยวขาเข้า 2. มัคคุเทศก์นำเที่ยวคนในประเทศไปท่องเที่ยวต่างประเทศ เป็นมัคคุเทศก์ในธุรกิจนำเที่ยวประเภทการท่องเที่ยวขาออก 3. มัคคุเทศก์นำเที่ยวนักท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นมัคคุเทศก์ในธุรกิจนำเที่ยวประเภทการท่องเที่ยวภายในประเทศ (นาตยา เกตุสมบุญและ วันทนา เนาว์วัน, 2562 : 86) สำหรับมัคคุเทศก์ชุมชนนั้นเน้นการฝึกอบรมคนในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำเสนอ หรือ การเป็นคนนำเที่ยวระดับชุมชน โดยมุ่งเน้นการนำเสนอวิถีชีวิตเรื่องราวความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน เส้นทางแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น อาจจะมีค่าตอบแทนหรือไม่ มีค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับข้อกำหนด กฎ กติกาของชุมชนนั้น ๆ และต้องเข้าใจข้อมูลของชุมชนได้อย่างชัดเจน

2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนด้านการ

ประชาสัมพันธ์ การโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวนับเป็นปัจจัยสำคัญ เป็นเครื่องจักรที่มีประสิทธิภาพ ถือว่าเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่สำคัญนับเป็นการสร้างการรับรู้ให้กับบุคคลที่สนใจเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ พร้อมทั้งเป็นการเปิดตัวกับสาธารณะได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายช่องทาง เช่น ดิจิทัลแพลตฟอร์ม สิ่งพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนสื่อทางช่องทางออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ ไลน์ เพจ ปัจจุบันถือได้ว่าเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพ จากรายงาน Digital Thailand ประจำปี 2020 สำหรับพฤติกรรมการใช้ตลาดออนไลน์ของคนไทย พบว่า ในปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตมากถึง 52 ล้านคน โดยเพิ่มขึ้นจากปีที่แล้วมา 1.0 ล้านคน คิดเป็น 2.0% จำนวนผู้ใช้ Social Media ก็เพิ่มขึ้นมา 2.3 ล้านคน คิดเป็น 4.7% แต่จำนวนผู้ใช้งานและ

จำนวนการเชื่อมต่อมือถือนั้นมีเพิ่มขึ้นไม่มากคนไทยใช้อินเทอร์เน็ตมากถึง 9 ชั่วโมงต่อวัน โดยเทียบกับปีที่แล้วน้อยลง 10 นาที ในขณะที่มีคนรับชมโทรทัศน์ 3 ชั่วโมงต่อวันและมีการใช้เวลากับการเล่นเกมไปมากถึง 1 ชั่วโมง 43 นาที ทำให้รู้ว่าในปีที่ผ่านมาคนใช้โซเชียลมีเดียส่วนใหญ่หันไปให้ความสนใจกับเกมมากขึ้นเรื่อย ๆ แพลตฟอร์มที่เป็นที่นิยมที่สุดสำหรับคนไทย เฟสบุ๊ก (Facebook) เป็นอันดับ 1 ตามมาด้วย ยูทูบ (YouTube) และ ไลน์ (Line) แต่แพลตฟอร์มที่มาแรงและมีผู้ใช้งานเพิ่มขึ้นทุกปี คือ ตี๊กต็อก (Tik Tok) ส่วนกลุ่มธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) ที่เติบโตมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ธุรกิจ อาหาร ของเล่น เพอร์นิเจอร์ เสื้อผ้า และการท่องเที่ยว เป็นต้น (Digital Thailand, 2020) จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นคนเข้าถึงช่องทางออนไลน์มากยิ่งขึ้น จึงนับเป็นโอกาสที่สำคัญของชุมชนบ้านแสงพันที่จะจัดทำเพจ (Page) เพื่อเป็นการนำเสนอภาพลักษณ์และสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ สถานีรถไฟบ้านแสงพัน ตลาดสายหยุด ศูนย์การเรียนรู้ไร่แสงจันทร์ ฉางข้าวโบราณ 100 ปี ไทย-จีน นับเป็นสถานที่สำคัญที่สะท้อนอัตลักษณ์ และประวัติศาสตร์ของชุมชนที่น่าสนใจ เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนด้านการสร้างภาคี
สาธารณะจัดการท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะประสบความสำเร็จนั้น จะต้องไม่ขึ้นอยู่กับองค์กรใด องค์กรหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องให้ความสำคัญกับภาคีทุกภาคส่วน ซึ่งภาคีสามารถช่วยในด้านการส่งเสริมให้เกิดการสนับสนุนและร่วมมืออย่างทั่วถึง (พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, 2556: 47) ภาคีสาธารณะมีบทบาทที่สำคัญในการบูรณาการแผน และสร้างความร่วมมือในการสนับสนุนทุกระดับ เช่น งบประมาณ บุคลากร ความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งกระแสแนวคิดการจัดการภาคีสาธารณะ (New public Governance) มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและภาคประชาสังคม สนับสนุนให้ภาคเอกชนได้มีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน พร้อมทั้งการทำงานในรูปแบบเครือข่ายที่หลากหลาย องค์กร (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2564: 135-136) โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นภาคีหลักในการดำเนินงานในระดับพื้นที่ มีภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเอง โดยเชื่อมกับสถาบันการศึกษาในการสร้างองค์ความรู้ หรือเป็นคลังสมองในการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถจะช่วยเหลือเติมเต็มศักยภาพให้กับชุมชนสู่การท่องเที่ยวและมีหน่วยงานราชการทำหน้าที่สนับสนุน งบประมาณและบุคลากรในการส่งเสริมผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552: 49) ดังนั้นแนวทางการสร้างภาคีสาธารณะเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแสงพันจึงเป็นการประสานพลังให้เกิดการขับเคลื่อนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนบ้านแสงพัน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลำปลายมาศ องค์การบริหารส่วนตำบลแสงพัน สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์

และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำหนดทิศทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน พร้อมทั้งสร้างความตระหนักให้ชุมชนได้มองเห็นคุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนการอนุรักษ์และฟื้นฟูโบราณสถาน โบราณวัตถุภายในชุมชน การท่องเที่ยวชุมชนนับเป็นเครื่องการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมในหมู่สมาชิกและมี ส่วนสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน องค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของ ชุมชนทุกขั้นตอน ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาต่างรับรู้ถึงผลกระทบเชิง บวกของการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน (Chadha, H., & Onkar, P., 2019: 4)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การท่องเที่ยวในฐานะธุรกิจและการปฏิบัติทางสังคมได้เติบโตขึ้นอย่างมากจน กลายเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่แพร่หลายมากที่สุดในโลก ปัจจุบันแทบจะไม่หลงเหลือใครหรือ สถานที่ใด ๆ บนโลกที่ไม่มีใครแตะต้อง มักอ้างว่าการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่ ใหญ่ที่สุด อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้วธุรกิจมีการบูรณาการ ดังนั้นขึ้นอยู่กับผลิตภัณฑ์ และบริการที่หลากหลาย ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แนวคิดด้านการท่องเที่ยวให้ ความสำคัญกับการท่องเที่ยวตั้งแต่ ผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรม และการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายระบบ นิเวศและทำลายสิ่งแวดล้อมในชุมชน (Pedersen, S. B., 2020: 389-390) ข้อค้นพบที่ สำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ประการ คือ

1. ใช้การวิจัยเพื่อทบทวนอดีต พบว่า เป็นการศึกษาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ สถานที่ สำคัญ ตลอดจนเมนูอาหารท้องถิ่น เพื่อทำความเข้าใจรากฐานของความรู้และการยกระดับ ไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน สำหรับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวก็ให้ความสำคัญกับการเยี่ยมชม แหล่งท่องเที่ยว ถ่ายรูป หรือ รับประทานอาหารพื้นถิ่น เป็นต้น ซึ่งการแสดงออกนั้นมี รากฐานจากอุปนิสัย หรือ ความต้องการขั้นพื้นฐานของแต่ละคนที่อาจคล้ายคลึงกัน แตกต่าง หรือประสบการณ์ที่ได้รับในขณะนั้น (อริสรา เสยานนท์, 2560: 199)

2. ใช้การวิจัยเชื่อมโยงปัจจุบัน พบว่า ปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวชุมชนกำลัง ได้รับความนิยมและความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยเฉพาะจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหนึ่งใน 12 เมืองท่องเที่ยวห้ามพลาดที่นักท่องเที่ยวมาจำนวนมาก ผลการวิจัยของ วัชร เชิงกุล และ เทิดชาย ช่วยบำรุง (2560) พบว่า พฤติกรรมการมาท่องเที่ยว จังหวัดบุรีรัมย์ สื่อที่ใช้ในการรับรู้ก่อนการเดินทาง คือ สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก อินสตราแกรม ยูทูบ เป็นต้น มีจุดประสงค์การท่องเที่ยวเพื่อการชมการแข่งขันกีฬา โดยใช้รถยนต์ส่วนตัว รถโดยสาร สาธารณะ ระยะเวลาในการท่องเที่ยว 2 วัน ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวในแต่ละครั้งอยู่ที่

10,000 บาท และมีการท่องเที่ยว 2 ครั้งต่อปี ชุมชนบ้านแสงพันเป็นหนึ่งในชุมชนที่ได้รับความสนใจที่จะพัฒนาให้กลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ เนื่องจากมีศักยภาพด้านสถานที่ ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจ งานวิจัยนี้จึงเป็นการปูรากฐานองค์ความรู้ที่สำคัญนำไปสู่การพัฒนาท่องเที่ยวชุมชน

3. ใช้การวิจัยสร้างการเปลี่ยนแปลงในอนาคต พบว่า การวิจัยนับเป็นรากฐานในการกำหนดทิศทางการพัฒนาในอนาคต เนื่องจากมีระบบการค้นหาข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านกลุ่มคนที่หลากหลาย และเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่ใช้ในการพัฒนาต่อยอดในอนาคต ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลำปลายมาศ องค์การบริหารส่วนตำบลแสงพัน ที่จะนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์สำหรับการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวชุมชน จากกองวิจัยการตลาด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2561) พบว่า กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทำในพื้นที่เวลาไปท่องเที่ยว คือ การเยี่ยมชมวิถีชีวิต/สถาปัตยกรรมในท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 60.1 การทดลองทำ กิจกรรมในท้องถิ่น โดยไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า คิดเป็นร้อยละ 30.2 และความตั้งใจไปทำ กิจกรรมในท้องถิ่น และศึกษาวิถีชีวิต คิดเป็น ร้อยละ 15.7 นอกจากนี้ยังพบว่า รูปแบบทางการท่องเที่ยวที่ต้องการและจะทดลองทำโดยกิจกรรมย่อยที่นักท่องเที่ยวสนใจมากที่สุดในแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยวเยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน: ชุมชนธรรมชาติ (ร้อยละ 89.7) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม: การปลูกป่าชายเลน (ร้อยละ 55.6) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย/ผาดโผน: การดำ น้ำ /ชมปะการัง (ร้อยละ 61.6) จากข้อมูลดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าทิศทางการท่องเที่ยวชุมชนกำลังได้รับความสนใจและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต

การท่องเที่ยวชุมชนจึงให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนในการยกระดับวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณีโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนคติความเชื่อ ค่านิยมในท้องถิ่น ข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ คือ การพัฒนาท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย 5 ประการ คือ

1. เป็นการพัฒนาท่องเที่ยวที่มีกำไร/ผลตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชน รูปแบบต่าง ๆ เช่น ค่าอาหาร ที่พัก สินค้าภายในชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านแสงพันมีเมนูอาหารที่หลากหลาย วัตถุดิบที่นำมาใช้ในการประกอบอาหารล้วนมาจากการซื้อกับสมาชิกในชุมชน พร้อมทั้งที่พักก็จัดให้พักตามบ้านของสมาชิก จึงทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างทั่วถึง

2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคนในชุมชนเป็นคนบริหารจัดการและมีส่วนร่วม ตั้งแต่การค้นหาประวัติศาสตร์ชุมชน การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว และการพัฒนาสินค้า

ชุมชน ตลอดจนการพัฒนาภาคีเครือข่ายชุมชน จึงเป็นการวางรากฐานร่วมกับภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนบ้านแสดงพันธุ์สัตว์ป่า

3. เป็นการเรียนรู้วัฒนธรรม ซึ่งภายในเส้นทางการท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตของชุมชนในอดีต พัฒนาการค้าขายของพ่อค้าชาวจีน การทำเกษตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนการเล่าความเชื่อศาลป่าที่สะท้อนมิติความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนบ้านแสดงพันธุ์สัตว์ป่าอย่างแท้จริง

4. เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพสิทธิชุมชนและสร้างสำนึกความเป็นท้องถิ่น พร้อมทั้งดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวทางการพัฒนาร่วมกับภาคีเครือข่ายภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาชน ได้เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อ อาหารพื้นถิ่น เพื่อเป็นฐานข้อมูลให้กับคนในชุมชนได้นำเสนอต่อกับนักท่องเที่ยวผ่านการอบรมพัฒนาภาคีเครือข่ายชุมชน ซึ่งนับเป็นรูปแบบการถ่ายทอดจิตสำนึกความเป็นท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เพราะการท่องเที่ยวชุมชนมุ่งเน้นให้สมาชิกในชุมชนท้องถิ่นได้เกิดการรับรู้และพัฒนาตนเองบนฐานทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ การท่องเที่ยวชุมชนส่วนใหญ่มุ่งเป้าไปที่กลุ่มคนชายขอบและผู้ด้อยโอกาสในสังคม เพื่อเป็นการเสริมพลังการพึ่งตนเองและสร้างความยุติธรรมทางสังคมและความยั่งยืน (Szente, V., Osiako, P. O., Nagy, M. Z., Pintér, A., & Szigeti, O., 2021: 234)

5. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้สู่ชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านแสดงพันธุ์สัตว์ป่ามีรูปแบบการกระจายรายได้ ไม่ว่าจะเป็นการวางระบบการจัดการที่พัก ค่าอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้แม้ในช่วงที่ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ชุมชนก็ได้ขายสินค้า คือ แคนตาลูปไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น ห้างสรรพสินค้า วางขายตามท้องถิ่น หรือ ขายผ่านพ่อค้าคนกลาง เป็นการสร้างรายได้อีกหนึ่งช่องทาง การท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบใหม่แม้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนต้องมีรายได้จากการขายสินค้าและบริการของชุมชน

การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการกระจายรายได้และลดความเหลื่อมล้ำ กระแสดัชนีการพัฒนาแบบองค์รวมในปี 2018 ให้ความสำคัญถึงผลกระทบทางสังคมและการเมืองสร้างมาตรฐานการครองชีพเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านเศรษฐกิจภายในประเทศให้สูงขึ้น (Giampiccoli, A., 2020: 5) การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ส่งเสริมอนุรักษ์รวมถึงการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดกระบวนการเรียนรู้ ตระหนักและเห็นคุณค่า เข้าใจวิถีชีวิตภูมิปัญญา และวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นปัจจุบันและในอนาคต

(ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง สุรัชย์ กังวล และ วราภรณ์ นันทะเสน, 2561: 60-61) นับได้ว่าชุมชนบ้านแสงพันมีศักยภาพและความพร้อมในการยกระดับให้เป็นการท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ อีกทั้งชุมชนบ้านแสงพันมีการเดินทางที่สะดวกสบาย สามารถเดินทางได้หลากหลาย เช่น รถไฟ รถโดยสารสาธารณะ รถตู้ประจำทาง และรถยนต์ส่วนตัว จึงเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของชุมชนเพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กองวิจัยการตลาด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). **ศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย**. กรุงเทพฯ: รายงานฉบับสมบูรณ์กองวิจัยการตลาด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กลุ่มประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. (2562). **ท้องถิ่นศึกษา**. กรุงเทพฯ: พี.เอส.เพรสจำกัด.
- ดำรงค์ ฐานดี. (2544). **สังคมและวัฒนธรรมจีน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). **บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- นาคยา เกตุสมบูรณ์ และ วันทนา เนาว์วัน. (2562). ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยว หมู่บ้านหนองสรวง ตำบลกระแซง อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**, 25(1), 81-93.
- พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์ ธนินท์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ และ อารี ผสานสินธุวงศ์. (2560). **การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวสำหรับการเรียนรู้วิถีเกษตรเพื่อยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดกาญจนบุรี**. ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์. (2556). **การท่องเที่ยวชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง สุรัชย์ กังวล และ วราภรณ์ นันทะเสน. (2561). ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน, **วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม**, 8(2), 52-83.
- ฤทพร พลบุญ. (2556). การค้าหมูในสุรินทร์ พ.ศ. 2469-2503. **วารสารประวัติศาสตร์**, 6(1), 120-128.

- วัชร เวียงกุล และ เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2560). พฤติกรรมการท่องเที่ยวของท่องเที่ยวเชิงกีฬา จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 8(1), 90-109.
- ศักดิ์ชาย สิกขา. (2555). *สภาพปัจจุบัน และปัญหา พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอีสาน*. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2564). *ธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบทางสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อริสรา เสยานนท์. (2560). *การประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- อุทิศ ทาหอม สำราญ ชูสีพร บุ่งทอง และคนศ วงษา. (2561). รูปแบบการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่น "ตำเปียงทรงเครื่อง" เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนบ้านเสม็ด ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์, *วารสารพัฒนาสังคม*, 20(2), 35-62.
- อุทิศ ทาหอม และ สุนันท์ เสนารัตน์. (2561). การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน. *วารสารวณิฏวาทศศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(1), 15-24.
- Digital Thailand. (2020). *สถิติ Digital Thailand ประจำปี 2020*. สืบค้นจาก <http://gg.gg/ui6uq>. เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2563.
- Giampiccoli, A. (2020). A conceptual justification and a strategy to advance community-based tourism development. *European Journal of Tourism Research*, 25(3), 1-20.
- Pedersen, S. B. (2020). A passport to peace? Modern tourism and internationalist idealism. *European Review*, 28(3), 389-402.
- Rafi, F., & Herdiansyah, H. (2020). The impact of Koja cliff development on social-cultural and economic: case of community-based tourism, Banten, Indonesia. *GeoJournal of Tourism & Geosites*, 28 (1), 164-175.
- Szente, V., Osiako, P. O., Nagy, M. Z., Pintér, A., & Szigeti, O. (2021). Community Based Ecotourism IN Hungary: Citizens Perceptions Towards The Roma Community. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 34(1), 233-239.